

Vrednotenje in argumentacija v sodobni pridigi

Prispevek obravnava vrednotenjske značilnosti sodobne pridige. Izhajajoč iz sistemsko-funkcijskega teoretičnega modela vrednotenja, najprej ponazorimo različne vrste vrednotenjskih kategorij s primeri iz korpusa sodobnih slovenskih pridig. Nato obravnavamo nekatere za pridizno besedilo značilne pozitivne in negativne vrednotenjske vzorce, ki se povezujejo s poudarjeno moralno-etično komponento pridige kot žanra.¹

Ključne besede: induktivna argumentacija, vrednotenjska sredstva, sodobna pridiga, sistemsko-funkcijsko jezikoslovje, Slovenija

Evaluation and Argumentation in Contemporary Sermons

This paper examines evaluative features of contemporary sermons. Based on the Appraisal model of Systemic Functional Linguistics, we first illustrate different types of evaluative categories using examples from a corpus of contemporary Slovenian sermons. We then discuss certain positive and negative evaluative patterns characteristic of sermon texts, which are linked to the prominent moral-ethical component of the sermon as a genre.

Keywords: inductive reasoning, evaluative resources, contemporary sermons, systemic functional linguistics, Slovenia

1 Uvod

Pričujoči prispevek obravnava pridigo in jezikovno vrednotenje – področje jezikoslovja, ki proučuje jezikovna sredstva, ki vplivajo na naslovnikova čustva, sodbe, ocene, vrednote in stališča. Na povezanost vrednotenja z retoričnimi učinki besedila je opozorilo več jezikoslovnih raziskav vrednotenja (glej npr. Thompson, Hunston 2000: 8). S tega vidika je posebej opazen retorični učinek vrednotenja v argumentativnih besedilih, kamor se uvršča tudi pridiga. V pričujočem prispevku se bomo oprli na dognanja angleškega sistemsko-funkcijskega jezikoslovja (Halliday, Matthiessen 2004), v katerem je pojem vrednotenje in z njim povezan teoretični model (Martin, White 2005) dobil doslej najnatančnejšo razlago z jezikovnosistemskega vidika. Gre za enega bolj celovitih teoretičnih prikazov, ki opredeli ključne pojme, jih nadrobneje razčleni na pomenske kategorije in umesti v strukturo stavčne povedi, tako da postanejo sestavni del jezikoslovne znanosti in kot taki uporabni za razčlenbo različnih načinov vrednotenja v posameznih besedilih ali skupinah besedil. Cilja prispevka sta dva. Prvi je preizkusiti pojasnjevalne zmožnosti sistemsko-funkcijskega teoretičnega modela vrednotenja na slovenskem pridiznem gradivu. Drugi je osvetliti, kako se v pridigi razvrščajo pozitivni in negativni vrednotenjski vzorci, ki podpirajo značilno moralno-etično naravnost pridiznega žanra.

¹ Prispevek je nastal v okviru programa P6-0038, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

2 Predhodne raziskave vrednotenja in pridige

Preden predstavimo nekatera temeljna dela o razvoju teorije vrednotenja v sistemsko-funkcijskem jezikoslovju, je potrebno nameniti nekaj besed pojmu vrednost, s katerim je pojem vrednotenja tesno povezan. Kot piše Janko Kos, je pojem vrednosti »tradicionalen, saj ga poznajo vse stare kulture« (1983: 187). K njegovemu današnjemu pomenu pa so prispevale različne znanosti. Najtesneje je povezan z ekonomijo, kjer »se je od 17. stoletja naprej začelo razpravljati o vrednosti različnih vrst stvari, dobrin in blaga« (Kos 1983: 187). V povezavi z novejšim mišljenjem različnih znanstvenih področij, najpogosteje z ekonomijo, s psihologijo, filozofijo, sociologijo in z literarno vedo, se je v jezikoslovju za označevanje plasti jezika, ki nakazuje vrednostno razmerje do pojavov, oblikovala raznovrstna terminologija. Ta poleg izraza vrednotenje obsega še vrsto sorodnih izrazov, kot so konotacija (angl. connotation) subjektivnost (angl. subjectivity), mnenje (angl. opinion), stališče (angl. stance), odnos (angl. attitude), čustvo (angl. affect, emotion), vrednost (angl. value), razpoloženje (angl. sentiment) itd.²

V jezikoslovju se je pojem vrednotenja oblikoval sredi 70. let 20. stoletja. Prvi je nanj opozoril ameriški sociolingvist Labov (1972), ki je pri opisu zgradbe pripovednega govornega diskurza prepoznal nekatere z vrednotenjem povezane jezikovne značilnosti besedil. Kategorizacijo vrednotenja in oblikovanje znanstvenega termina, ki je dovolj jasno opredeljen, da ga je mogoče uporabiti pri proučevanju različnih vrst besedil zasledimo v besediloslovju v povezavi z obravnavo akademskih besedil (Hunston 1993) in pri Cobuildovem korpusno-podprtem slovničnem projektu, ki je odkril pomenske skupine s prepoznavnim slovničnim vzorcem vrednotenja (Francis, Manning 1996; Hunston, Francis 2000; Hunston, Sinclair 2000). Šele sistemsko-funkcijsko jezikoslovje, kot prepoznavna besediloslovna teoretična usmeritev, pa je uvedlo sistemski opis funkcij, ki jih opravljajo različne vrednotenjske kategorije v besedilih. Sredi 90. let 20. stoletja je James Martin, profesor na sydneyški univezi, začel proučevati pripovedna in medijska besedila (Martin 1992) in v sodelovanju z nekaterimi drugimi jezikoslovci (Christie, Martin 1997; Martin, Rose 2003; Martin, White 2005) oblikoval vrednotenjski model (angl. Appraisal model), ga v naslednjih desetletjih razvijal in dograjeval, tako da se je uveljavil kot ena vodilnih paradigem jezikoslovja v 21. stoletju.

Sistemsko-funkcijski sistem vrednotenja je bil vse od svojega nastanka mišljen kot uporaben model za opis leksikalnih in slovničnih sredstev vrednotenja v besedilu, ki pa ni dokončen in sklenjen, ampak se izpopolnjuje ob razčlembi raznovrstnih besedil. Tako je bil vse od svojega nastanka deležen številnih dopolnitev (Bednarek 2008, 2009; White 2012; Ngo, Unsworth 2015). Ob preizkušanju opisnih zmožnosti modela na obsežnejšem gradivu in v različnih jezikih je nastala množica empiričnih del, ki s kvantitativno in/ali kvalitativno obravnavo vrednotenja v besedilih in skupinah besedil pomembno prispevajo k razumevanju vrednotenja kot splošne značilnosti jezika in ugotavljanju

² Na široko paleto terminov in dejstvo, da pojmi niso povsem zamenljivi, opozorjata Thompson in Hunston (2000), tu pa navajamo le nekaj vidnejših del, v katerih se uporablja navedena terminologija: glej npr. Lyons (1977) konotacija, Conrad in Biber (2000) stališče, Halliday (1994) odnos.

pogostnosti in učinkov rabe različnih vrst vrednotenja v različnih besedilnih zvrsteh.³ Jezikoslovni interes za vrednotenje se je posebej razmahnil v zadnjih treh desetletjih, ko so je raziskovanje izraziteje usmerilo k empirični preverbi teoretičnih postavk na gradivu. Precejšnje pozornosti so bile deležne najtipičnejše skupine vrednotenjskih besedil, kot so politična, novinarska in oglaševalska besedila (npr. White 2003, 2006; Bednarek 2006; Coffin, O'Halloran 2006; Liu, Hood 2019; Starc 2020; Sun, Liu 2023), pripovedni žanr, ocene filmov in vin ter družabno omrežje Twitter (npr. Macken-Horarik 2003; Zappavigna 2011; Maireder, Ausserhofer 2012; Kalin Golob, Erjavec 2014; Taboada, Carretero, Hinnell 2014; Hommerberg, Don 2015; Hoffmann 2018; Ross, Caldwell 2020).⁴ Vrednotenju v sodobni pridigi je posvečena ena sama razprava (Ethelston 2009). Ethelston obravnava vrednotenje v okviru naratološkega pojma avtorjev glas in opozori na pridigarjeve premišljene strategije uporabe negativnega vrednotenja v pripovednih enotah, kar označi kot zavajajoči glas. Z ilustrativnimi primeri pokaže, da je zavajajoči glas treba razumeti kot pridigarjevo premišljeno strategijo vplivanja na naslovnikovo razumevanje pripovednih dogodkov v luči evangelija. Ethelstonova raziskava je pomemben prispevek o tem, kako negativno vrednotenje v pridigi deluje v povezavi s pripovedno strategijo. Odpira pa tudi novo področje raziskovanja povezave med vrednotenjem in retoričnimi učinki besedila. Na to področje raziskav se uvršča pričujoči prispevek, v katerem najprej osvetlimo za pridigo značilne vrednotenjske vzorce z vidika vrste vrednotenja in usmeritve k pozitivnim ali negativnim kategorijam, nato pa sledi ugotavljanje vloge posameznih vrednotenjskih izbir v širšem besedilnem kontekstu in v povezavi z argumentativno zgradbo pridiznih besedil.

3 Pojemovni sestav sistemsko-funkcijskega modela vrednotenja

Razdelek je namenjen predstavitvi sistemsko-funkcijskega modela vrednotenja, ki si je zastavil nalogo, da poišče pomenske kategorije za opis načinov izražanja vrednotenja v jeziku (Martin, White 2005). Gre za model, ki je pripet na slovnično ravnilo, vendar usmerjen v besedilo. Ali drugače povedano, orientacijska točka za določanje različnih potencialnih kategorij vrednotenja je besedilnosemantična ravnilo. Model vrednotenja je torej povezan predvsem z besedilom kot pomensko enoto (Halliday 1989: 10). Naj spomnimo, da je za Hallidayevo (1994) razmišljanje o jezikovnem pomenu značilno, da se opira na predpostavko o treh vrstah pomena oz. »metafunkcijah« jezika, s katerimi istočasno gradimo besedilni pomen: 1) predstavni ali spoznavni pomen prinaša informacije in spoznanja o svetu in človeku; 2) medosebni pomen vzpostavlja družbene vloge in razmerja; 3) besedilni pomen pa združi predstavne in medosebne pomen v koherentno besedilo, ki ustreza sporazumevalnemu kontekstu. Martin (2000) je

³ Bibliografija o vrednotenju (Su, Bednarek 2018) obsega več kot 400 del, ki obravnavajo vrednotenje v različnih skupinah besedil.

⁴ Med angleškim prispevkom M. Zappavigna (2011) in slovenskim prispevkom M. Kalin Golob in K. Erjavec (2014) je tesna povezava. M. Zappavigna je z uporabo korpusnih orodij (UAM Corpus Tool, AntConc in StreamGraph) analizirala korpus tvitov ob izvolitvi Obame za predsednika in kvantitativno potrdila povezavo med ključnikom Obama in čustvenim vrednotenjem srečen. M. Kalin Golob in K. Erjavec sta obravnavali vrednotenje v slovenskih tvitih o olimpijskih igrah in izbrali primere iz korpusa, ki za slovenščino potrjujejo stalno kombinacijo imena športnika/ekipe v povezavi z vrednotenjskimi izrazi čustev in presoje.

vrednotenje vdelal v tloris medosebnega pomena⁵ in ga opredelil kot pomen, s katerim se v predstavnji jezikovni pomen vnese subjektivne označevalne prvine. Predlagal je niz teoretskih distinkcij za opis raznovrstnih jezikovnih sredstev, s katerimi se z večjo ali manjšo mero moči ali eksplicitnosti v besedilo vpisujejo avtorjeva ali avtoričina čustva, mnenja in stališča. Abstraktna shema za opis vrednotenja obsega tri področja in uvršča vrednotenjske kategorije v tri glavne skupine: 1) odnos (angl. Attitude), pod katerim je potrebno razumeti pozitivna ali negativna čustva, razpoloženja in vrednostne odnose, ki so v besedilu izraženi eksplicitno ali implicitno; 2) sodelovanje (angl. Engagement), s čimer je mišljeno vse tisto, kar se v besedilu nanaša na interakcijo med tvorcem in naslovnikom ter avtorjeve glas⁶ v besedilu ali skupini besedil; 3) stopnjevanje (angl. Graduation), ki obsega jezikovna sredstva stopnjevanja.

Jedro vrednotenjskega sistema predstavlja odnos, jezikovna sredstva sodelovanja in stopnjevanja pa ga dopolnjujeta (Martin 2000: 165). Odnos bo tudi predmet naše pozornosti v nadaljevanju, obravnava sodelovanja in stopnjevanja pa bo ostala zaenkrat ob strani. Glavni namen prispevka namreč ni celostna obravnava vrednotenja določene skupine besedil, ampak predstavitev in uporaba različnih kategorij vrednotenjskega odnosa pri razčlembi pridižnih besedil.

Sistem za izražanje odnosa je sestavljen iz treh temeljnih pomenskih skupin, ki se nanašajo na čustva, etiko in estetiko (Martin, White 2005: 42) Avtorja vrednotenjske teorije te tri vrste vrednotenja poimenujeta: čustvo (angl. Affect), presoja (angl. Judgment) in ocena (angl. Appreciation). V nadaljevanju bomo posamezne kategorije ponazorili z besedilnimi primeri iz pridižnega korpusa.

Prvi sistem vrednotenjskih pomenov se imenuje čustvo. Obravnava čustvene odzive tvorca oz. tvorke sporočila ali koga drugega pri vrednotenju različnih entitet. Poudarek je na leksikalno izraženem čustvu, kakor ponazarja primer 1, ki se uvršča v podkategorijo *želja* in je označen s krepkim tiskom.⁷

(1) *Bog **želi** predvsem našo srečo in naše odrešenje.* (P19: 121)

V primeru 1 z uporabo duševnega procesa *želje* naslovniki spoznajo, da sta nam *sreča in odrešenje* že dana od Boga in sta nekaj dobrega, torej pozitivnega. Čustvo se členi na podsisteme, v razpredelnici 1 pa so ponazorjene za pridigo najznačilnejše kategorije čustev, pozitivni ali negativni leksikalni izrazi pa so v ilustrativnih primerih zapisani krepko.⁸

⁵ S tem je dopolnil Hallidayev prikaz medosebne metafunkcije, ki se osredotoča predvsem na naklon in naklonskost.

⁶ O analizi avtorjevega glasu v slovenskih literarnovednih raziskavah glej npr. Štuhec (2005), v jezikoslovnih glej npr. Bizjak Končar (2023).

⁷ V tem in nadaljnjih ilustrativnih primerih, v katerih je vrednotenje izraženo z leksemom, je ta izpisan s krepkim tiskom. Na koncu vsakega primera je naveden vir, npr. P19: 121, kar pomeni, da navajamo stavek 121 iz pridige, ki ima v korpusu pridižnih besedil (glej razdelek 4) zaporedno številko 19.

⁸ Za nadrobni opis vseh kategorij glej Martin, White (2005: 48–9).

Razpredelnica 1: Nekatere kategorije za izražanje čustev.

NE/NAKLONJENOST	
STRAH	<i>Možje in žene se bojijo sprejeti odgovornost starševstva.</i> (P2: 20)
ŽELJA	<i>Bog želi predvsem našo srečo in naše odrešenje.</i> (P19: 121)
NE/SREČA	
VESELJE	<i>Prav vsi smo poklicani, da bi bili srečni.</i> (P41: 115–116)
BRIDKOST	<i>Ostal bo le spomin na Jezusa in njegovo žalostno smrt.</i> (P2: 54)
NE/GOTOVOST	
ZAUPANJE	<i>Ker je biti Jezusov učenec, biti kristjan odgovorna in zahtevna naloga, potrebujemo nadnaravno pomoč.</i> (P11: 58–59)
ZASKRBLJENOST	<i>Marto skrbi in vznemirja mnogo stvari.</i> (P8: 49)

Drugi sistem je presoja, ki nakazuje razmerje do ljudi glede na »norme, ki določajo, kako naj se ljudje obnašajo (Coffin, O'Halloran 2006: 82). Tovrstne moralne presoje⁹ so razvidne v primerih 2 in 3.

(2) *Ako svoje **grehe** priznamo, nam Bog naše grehe odpusti.* (P32: 65–66)

(3) *Ali stopamo vedno pred Boga res **iskreni**?* (P14: 22)

Greh v primeru 2 označuje nespoštovanje verskih zakonov in se tako uvršča v kategorijo družbeno kaznovanje glede na pravilnost (negativno). Primer 3 pa ponazarja presojo glede na resničnost in označuje iskrenost kot pozitivno lastnost. Druga kategorija se osredotoči na podobo v javnosti. V primeru 4 *sposoben* označuje pozitivno presojo glede na zmožnost.

(4) *Glavni igralec v današnji priliki se je imel gotovo za **sposobnega**.* (P24: 52)

Nekatere druge podkategorije presoje, ki se nanašajo na družbeno podobo posameznika so ponazorjene v razpredelnici 2.

⁹ Izraza etika in morala sta v prispevku uporabljena sinonimno, čeprav se moralnost v strokovnem jeziku nanaša na »kaj delaš« in etika na »zakaj kaj delaš«.

Razpredelnica 2: Nekatere kategorije za izražanje presoje.

DRUŽBENO KAZNOVANJE	
PRAVILNOST	<i>Ako svoje grehe priznamo, nam Bog naše grehe odpusti.</i> (P32: 65–66)
RESNIČNOST	<i>Ali stopamo vedno pred Boga res iskreni?</i> (P14: 22)
DRUŽBENO SPOŠTOVANJE	
NORMALNOST	<i>Bog je neverjeten v svoji ustvarjalni moči.</i> (P37: 1)
ZMOŽNOST	<i>Glavni igralec v današnji priliki se je imel gotovo za sposobnega.</i> (P42: 52)
TRDNOST	<i>Njegov sin zvesto posluša tega starega modreca</i> (P8: 90)

Tretji podsistem obravnava govorčev odnos do stvari in se pogosto nanaša na umetniško ustvarjanje (Martin, White 2005: 56).

(5) *Michel Quast je napisal čudovito pesem V nedeljo zvečer.* (P23: 181)

(6) *Stvarstvo je bilo **lepo**.* (P12: 55)

V primeru 5 je z leksemom *čudovito* izraženo, kako pesem učinkuje na govorca, v primeru 6 pa se leksem *lepo* nanaša na oceno kakovosti stvarstva (s čimer je posredno izražena tudi pozitivna presoja Boga kot Stvaritelja sveta in človeka). Primera se uvrščata v podsistem odziv, za katerega je značilno bolj osebno naravnano izražanje ocene v primerjavi z ocenami v kategoriji sestava, ki se nanašajo na merila zapletenosti, uravnoteženosti in pomembnosti, kakor nam ponazarajo primeri v razpredelnici 3.

Razpredelnica 3: Kategorije za izražanje ocene.

ODZIV	
UČINEK	<i>Michel Quast je napisal čudovito pesem V nedeljo zvečer.</i> (P23: 181)
KAKOVOST	<i>Stvarstvo je bilo lepo</i> (P12: 55)
SESTAVA	
ZAPLETENOST	<i>Biti Jezusov učenec /.../ je zahtevna naloga.</i> (P11: 58)
URAVNOTEŽENOST	<i>Ključno je načelo porazdelitve, sorazmernega uravnavanja dobrin in bogastva tega sveta.</i> (P25: 81)
POMEMBNOST	<i>/.../ dan svetega krsta je bil najpomembnejši.</i> (P50: 34)

Teoretska predstavitev vrednotenja je bila v tem razdelku usmerjen od sistema k besedilu. Od tod naprej bo sledil težji korak, to je usmeritev od besedila k sistemu. Drugače povedano, predlagane vrednotenjske kategorije bomo v besedilu označili in opazovali njihove razvrščanje v besedilu.

4 Opis korpusa pridržnih besedil in metod dela

Gradivni vir za pričujoči prispevek je korpus sodobnih pridig, ki je bil predhodno že objavljen in obravnavan z vidika žanrske zgradbe (Bizjak 2005a, 2005b; Bizjak Končar 2008) in dialoških značilnosti (Bizjak Končar 2017), tokrat pa bomo njegov ustroj pregledali s stališča vrednotenja. Čeprav je od nastanka korpusa sodobnih pridig minilo več kot dvajset let, je to še vedno edini specializiran korpus pridig v slovenščini.¹⁰ Ker je bil korpus natančneje predstavljen že v drugih delih, so v nadaljevanju začrtane samo bistvene značilnosti korpusne zbirke pridržnih besedil.

Korpus vsebuje 50 sodobnih nedeljskih pridig, ki so bile predvajane na Televiziji Slovenija v obdobju od leta 1998 do leta 2002. Tako smo oblikovali majhen vzorčni korpus pridržnih besedil. Z izborom pridig različnih avtorjev, ki se navezujejo na različna nedeljska berila in evangelije, je zagotovljena ustrezna reprezentativnost gradiva za dovolj zanesljivo in veljavno posplošitev rezultatov na obravnavano jezikovno različico. Oblikoslovna označenost korpusa (Jakopin, Bizjak 1997) omogoča sinhrono analizo različnih besednih in slovničnih značilnosti ter na osnovi tega interpretacijo prevladujočih pomenskih vzorcev. V tem prispevku bodo predstavljeni nekateri vrednotenjski vzorci, ki so tipični za pridigo kot besedilo s poudarjeno moralno komponento.

Pri obravnavi vrednotenja v pridigi smo se oprli na sistemsko-funkcijski model kategorizacije različnih vrst vrednotenja. Vendar je pri jezikovni razčlembi besedil treba upoštevati, da vrednotenje v posameznih besedilih ni odvisno le od vrste vrednotenja, ampak tudi od namena besedila, torej od besedilne zvrsti, ki vpliva na oblikovanje različnih vrednotenjskih vzorcev v lineranem poteku besedila. S tem se prvotno vprašanje o vrednotenju v pridigi močno razširi. Odslej se je treba spraševati ne le o tem, kateri so vrednotenjski pomeni v pridigi, ampak tudi, kako se vrednotenjski vzorci povezujejo z vsebino pridige, natančneje s predstavnim/spoznavnim pomenom. Z drugimi besedami, treba je ugotoviti, kdo izraža vrednostne sodbe in na koga/kaj se te nanašajo. Zato je ključno vprašanje, katere entitete predstavljajo podlago in prevladujejo pri ustvarjanju sporočilne vsebine. Žanrska analiza slovenskih in angleških sodobnih pridig je odkrila ponavljajoče pomenske segmente, ki se povezujejo s tematiko svetopisemskega ali sodobnega sveta (Bizjak 2005a, 2005b). V zvezi z vrednotenjem, ki je predmet naše raziskave, pa je pomembneje vedeti, da so v teh dveh strukturnih enotah nosilci dogajanja ljudje. Drugače povedano, človeške entitete prevladujejo in ustvarjajo vsebino. Na eni strani so svetopisemski posamezniki (kamor sodi tudi Jezus kot zgodovinska oseba). Na drugi strani je sodobni človek, kristjan, poslušalec. Od tu dalje se bo naše opazovanje prevladujočih besedilnih entitet usmerilo v vrednotenjske pomene in vzorce vrednotenja v besedilu.

¹⁰ Žal veljavni splošni korpusi slovenskega jezika (Gigafida 2.0), ki se sklicujejo na reprezentativnost, ne vsebujejo sodobnih pridig.

5 Prevladujoči vzorci vrednotenja v pridigi

V tem razdelku bomo ob uporabi kategorij, predstavljenih v teoretičnem delu prispevka, na osnovi korpusnega gradiva ugotovljali, ali so človeške entitete osebk ali predmeti vrednotenja, ali je vrednotenje pozitivno oz. negativno in za katero vrsto vrednotenja gre. Vodilno vprašanje pa bo ali lahko v gradivu na osnovi posameznih primerov prepoznamo ponavljajoče vzorce vrednotenja, torej kako so si pridige podobne glede na vrednotenjske pomene.

V zvezi z našim zanimanjem, ki v ospredje postavi izraze vrednotenja, se bomo najprej osredotočili na vrednotenjski vzorec, v katerem pridigar presoja svetopisemske in sodobne entitete. Ali drugače povedano, gre za vrednotenjske vzorce, v katerih je presojevalec oz. subjekt vrednotenja pridigar oz. avtor besedila, objekt oz. cilj vrednotenja pa so človeške entitete. Podrobnejša analiza tovrstnih vrednotenjskih vzorcev v izbranem korpusnem gradivu odkrije dve shemi.

Prva shema predstavi leksikalne izraze, ki označujejo Jezusa.¹¹ Prevladuje pozitivna naravnost na vseh semantičnih področjih vrednotenja, pri čemer pa so v ospredju presoje pravilnosti Jezusovih ravnanj, presoje njegovega značaja, zmožnosti ter njegovo pozitivno čustvanje, kakor ponazarjajo primeri 7–11.¹²

(7) *Kristus je tisti, ki krščuje* [pozitivna presoja: pravilnost], *odpušča* [pozitivna presoja: pravilnost], *mazili* [pozitivna presoja: pravilnost] *bolnike z oljem*.¹³ (P23: 88–91)

(8) *Jezus je resničen človek, ki pa je seveda zvest Bogu* [pozitivna presoja: resničnost]. (P1: 41)

(9) *Jezus nam posreduje Boga* [pozitivna presoja: zmožnost]. (P5: 36)

(10) *Jezus /.../ iskreno poslušá* [pozitivna presoja: zanesljivost] *farizeje in pis-mouke, danes tudi nas*. (P41: 75)

(11) *Jezus nas ima rad* [pozitivno čustvo: sreča]. (P6: 41)

Širši pregled korpusnega gradiva je pokazal prevladujoče pozitivno vrednotenje Jezusovega značaja (podsystem resničnost), ravnanja (podsystem pravilnost), njegovih zmožnosti in zanesljivosti kot tudi čustovanja, kar je v sozvočju s krščanskim razumevanjem Jezusa, saj kot učlovečeni božji sin predstavlja vzor popolnega etičnega, krščanskega življenja.

¹¹ V tem in nadaljnjih ilustrativnih primerih je objekt vrednotenja izpisan podčrtano.

¹² V tem in nadaljnjih besedilnih primerih, ki opozarjajo na leksikalno izraženo vrednotenje, je leksikalni izraz izpisan krepko, sledi pa mu izpis vrste vrednotenja glede na teoretično shemo v oglatem oklepaju.

¹³ Interpretacija ilustrativnega primera se navezuje na Searlovo kontekstualno razumevanje opisnih stavkov v luči vrednotenja (1669: 184). Velika verjetnost je, da v cerkvi poslušalci opisnemu stavku, kot je npr. *Kristus je tisti, ki krščuje*, podzavesto dodajo vrednotenjsko komponento (vrednotenjska premisa: Kristjani menijo, da je dobro, da Kristus krščuje), ki priključuje pozitivno presojo Kristusovega ravnanja.

V drugo shemo so se uvrstili vrednostni izrazi povezani z Jezusovimi učenci, drugimi osebami svetopisemskih zgodb kot tudi sodobnim človekom. Z vidika vrednotenja je shema manj enovita. Obsega negativne in pozitivne kategorije glede na semantične podsisteme presoje, čustovanja in ocene. Naj s primeri 12–14 ponazorimo nekatere značilne pozitivne kategorije.

- (12) *Mojzes zaupa v Boga* [pozitivna presoja: pravilnost]. (P13: 51)
- (13) *Apostol Pavel je svoje življenske sposobnosti* [pozitivna presoja: zmožnost] *in moči* [pozitivna presoja: zmožnost] *zapisal oznanjevanju Kristusovega evangelija*. (P31: 11)
- (14) *Učenci so postali veseli* [pozitivno čustvo: veselje]. (P20: 26)

Primeri 15–17 vsebujejo negativne kategorije vrednotenja svetopisemskih oseb.

- (15) *Bogataši v Izraelu so v resnici iskali samo prevaro in krivico* [negativna presoja: pravilnost]. (P12: 33)
- (16) *Marto skrbi in vznemirja mnogo stvari* [negativno čustvo: zaskrbljenost]. (P8: 49)
- (17) *Življenje apostola Pavla je bilo napačno* [negativna ocena: odziv]. (P31: 25)

Negativne kategorije pa se najgosteje nakopičijo pri vrednotenju sodobnega človeka (npr. *mladi, možje in žene*), skupnosti ali udeležencev govornega dogodka (*mi*), kakor ponazarjajo primeri 18–21.

- (18) *Mnogi mladi se predajajo raznim odvisnostim* [negativna presoja: pravilnost]. (P19: 67)
- (19) *Ker (mi) smo slabotni* [negativna presoja: zmožnost], *potrebujemo pomoč*. (P13: 26–27)
- (20) *Možje in žene se bojijo* [negativno čustvo: strah] *sprejeti odgovornost starševstva*. (P2: 103)
- (21) *Nekateri so zagrenjeni* [negativno čustvo: nemir], *brez svetlega pogleda v prihodnost*. (P44: 8–9)

Tovrstno negativno vrednotenje pri naslovniku utrdi vtis o negativnem stanju v družbi in omogoča, da razločneje spoznamo tiste probleme sodobne družbe, ki kažejo, da se posamezniki in skupnost nasploh odmikajo od vzornega moralnega življenja.

Če na kratko povzamemo, druga shema obsega eksplicitno izraženo pozitivno in negativno vrednotenje Jezusovih učencev, drugih svetopisemskih oseb in sodobnega človeka glede na presoje značaja, ravnanja, zmožnosti in glede čustovanja. Vrednotenje človeških entitet, ki se pojavijo v pridigi kot zgodovinski ali sodobni posamezniki (npr. *apostol Pavel, možje in žene*), skupnost (*Jezusovi učenci, preroki, kristjani, ljudje, človek*) ali udeleženci govornega dogodka (*mi*), opozarja, da je življenje svetopisemskega ali sodobnega posameznika bolj ali manj usklajeno s temeljnimi načeli krščanskega

življenja, zato spekter vrednotenjskih kategorij obsega tako negativne kot pozitivne izraze. V vsebinskem krogu svetopisemskih posameznikov izstopajo po pozitivnem vedenju apostoli, devica Marija itd., pri obravnavi sodobne problematike pa posamezniki, ki so se v zgodovino zapisali kot avtoritete na etičnem in verskem področju, med katerimi so v ospredju zlasti svetniki in svetnice, škofje, borci za človekove pravice itd. (glej primere 22–24).

- (22) *Sveti Miklavž je delal **dobra*** [pozitivna presoja: pravilnost] *dela na skrivaj.* (P15: 41)
- (23) *Hubert je bil **goreč*** [pozitivna presoja: odločnost] *duhovnik, **požrtvovalen*** [pozitivna presoja: resničnost] *dušni pastir.* (P17: 155)
- (24) *Martin Luther King je skušal **ljubiti*** [pozitivno čustvo: veselje] *vse ljudi.* (P11: 76)

Sklenemo lahko, da je odkrito oz. eksplicitno vrednotenje, ki ima za vsebino ljudi, v pridižnih besedilih odraz pomenskega gibanja, ki temelji na nasprotju med pozitivnim in negativnim. Na eni strani pridigarjevo leksikalno izraženo pozitivno vrednotenje Jezusa, ki predstavlja kristjanom vzor krščanskega življenja. Njegova življenjska zgodba je za kristjane kanonična. Jezus je edinstven v svoji kreposti, zato ga je vredno posnemati. Na drugi strani so svetopisemske osebe in sodobni človek. Njihova življenja so manj usklajena s temeljnimi načeli krščanskega življenja, zato spekter vrednotenja vključuje tako negativne kot pozitivne kategorije. Spoznanja o eksplicitno izraženih pozitivnih in negativnih kategorijah v povezavi s človeškimi entitetami, prikazana v tem razdelku, bomo v nadaljevanju dopolnili z interpretacijo besedilnega odlomka. Pri tem bomo opozorili, da je treba v besedilni analizi poleg eksplicitnega vrednotenja upoštevati tudi implicitno vrednotenje.

6 Vrednotenje in argumentacija

Spoznanja o eksplicitno izraženih pozitivnih in negativnih kategorijah v povezavi s človeškimi entitetami v razdelku 5, bomo tu dopolnili z interpretacijo izbranih besedilnih odlomkov. Pri tem bomo opozorili na pojem implicitnega vrednotenja in pojem argumentacije, ki sta nujna za interpretacijo vrednotenja v daljših besedilnih enotah, in vse skupaj predstavili tako, da bo vrednotenje dobilo novo perspektivo.

6.1 Implicitno vrednotenje

V razdelku 5 smo jezikovne izraze vrednotenja uvrstili v ustrezno vrednotenjsko kategorijo in se pri tem osredotočili na leksikalne izraze vrednotenja. S tem smo se v grobih obrisih prepričali, da je pridiga v svojem najširšem obsegu členjena na pozitivne in negativne človeške entitete, ki se umeščajo v zgodovinski in sodobni čas. Vendar tovrstna analiza ne more zaobjeti celotnega vrednotenjskega loka besedila. Vrednotenje v besedilih namreč ni izraženo samo eksplicitno oz. odkrito, torej z leksikalnimi in slovničnimi izrazi (npr. *smo sebični*, *zgrešeno ravnanje* mogočnih in močnih), ampak

tudi zakrito oz. implicitno z uporabo asociacij in konotacij. Npr. v primeru 25 negativna ocena stanja v Sloveniji glede števila rojstev ni izražena leksikalno.¹⁴

- (25) *Medtem ko je bilo v Sloveniji v sedemdesetih letih 30.000 rojstev letno, **jih je danes skoraj polovico manj.*** (P26: 33–34)

Negativna ocena se porodi iz pomenskega nasprotja med preteklim in sedanjim stanjem. Ocena je rezultat opazovanja dejanskega stanja, da je rojstev *danes skoraj polovico manj*. Ali naslovnik implicitno vrednotenje sprejme ali ne, pa je odvisno predvsem od poslušalčevega pogleda na svet, ki je lahko nasproten vrednostnemu sklepu, ki ga želi podati pridigar. Tovrstno implicitno vrednotenje, ki temelji na opazovanju dejanskega stanja, se obravnava kot zaznamovano vrednotenje (angl. tokens of attitude).

Zaznamovano vrednotenje na podlagi dejstev pa ni edini način implicitnega vrednotenja. Opozoriti je treba še na primere, ko poročanje o čustvenih odzivih hkrati priklič moralno presojo. Tovrstno zaznamovano vrednotenje na podlagi čustev ponazarja primer 26.

- (26) *Vsako leto imamo okrog 14.000 splavov. **Tisoči tragično manjkajočih**, ki niso nikoli videli luči sveta in vzdrhteli ob lepoti tega sveta ter izkusili čara bivanja.* (P26: 35–36)

Pridigar poroča o številu splavov v Sloveniji in žalostno stanje opiše z besedami *tisoči tragično manjkajočih*. S to besedno zvezo, ki je čustveno obarvana, priklič negativno presojo oseb, ki so storile splav, kot tudi vseh, ki podpirajo tako ravnanje. Tudi tovrstne sklicevalne čustvene presoje so odvisne od tega, kaj je v nekem družbenem ali ožjem institucionalnem prostoru, kot je npr. cerkev, priznано kot pravilno, ustrezno ravnanje ali nepravilno, neustrezno ravnanje.

Na podoben način deluje tudi implicitno vrednotenje, ki temelji na oceni enega izbranega objekta, priklič pa vrednotenje drugega objekta.¹⁵ Tako npr. kategorija odziv, ki je v osnovi naravnana k oceni stvari, dejavnosti, posredno presoja vedenje ljudi.¹⁶ Za ponazoritev značilnih povezav so navedeni ilustrativni primeri 27–30.

- (27) *Kako žlahtne [pozitivni odziv] so njegove (Jezusove) **prilike** /.../.* (P4: 25)
 (28) */.../ njegova (Jezusova) Cerkev bo **mogočno** [pozitivni odziv] drevo, v kateri krošnji bodo gnezdile ptice neba.* (P22: 52)
 (29) *Učenci /.../ bodo na svetu nadaljevali Jezusovo **odrešenjsko** [pozitivni odziv] delo.* (P4: 44)
 (30) *Jezusovo sporočilo miru je dobilo **polno** [pozitivni odziv] vsebino.* (P3: 35)

¹⁴ V tem in nadaljnjih besedilnih primerih je implicitno vrednotenje nakazano ležeče.

¹⁵ Thompson (2014) za tovrstne pojave uporablja izraz 'učinek ruske babuške', Martin in White (2005: 60–9) pa 'dvojno kodiranje'.

¹⁶ Martin in White (2005) obravnavata odziv kot mejno kategorijo med oceno stvari in presojo ljudi.

Kar je skupno primerom 27–30, je pozitiven odziv na stvari in dejavnosti, ki se nanašajo na Jezusa: *njegovo delo, sporočilo, njegove prilike in njegovo cerkev*. Tovrstne ocene z leksikalno izraženo oceno Jezusovega odziva priključijo pozitivno presojo Jezusa kot osebe. Vidimo, da lahko vrednotenje v besedilu razumemo šele, ko hkrati opazujemo eksplicitne in implicitne vzorce vrednotenja, kako se prepletajo, podpirajo ali si nasprotujejo. Da bi razumeli pomen in retorični učinek tovrstnega vrednotenja v pridržnem diskurzu, pa je treba vpeti vrednotenje v besedilno perspektivo in ugotoviti njegov učinek v besedilu.

6.2 Vrednotenje na nadpovedni ravni

V razdelku 5 je bilo vrednotenje v pridigi predstavljeno z vidika eksplicitne leksikalne uresničitve in v razdelku 6.1 dopolnjeno z obravnavo implicitnega vrednotenja, ki že nakazuje posebne težave pri interpretaciji vrednotenja v besedilnem kontekstu. Vrednotenje se ne zapisuje v besedilo samo na stavčni ravni, ampak deluje tudi nadpovedno (glej primere implicitnega vrednotenja v razdelku 6.1). Še več, povezuje se v večje pomenske vzorce, ki so tesno povezani s funkcijo in pomensko strukturo posameznih besedilnih vrst. V tem razdelku se bomo osredotočili na ponavljajoč pomenski vzorec, ki smo ga prepoznali v korpusu pridržnih besedil in je v tesni navezavi z vrednotenjem Jezusa kot zgodovinske osebe.

Dosedanje obravnave vrednotenja na besedilnopomenski ravni so potrdile, da se vrednotenjski učinki v besedilu tvorijo in krepijo s pomočjo hkratnega delovanja različnih jezikovnih sistemov.¹⁷ Najvidnejši postopek, ki zaznamuje pridigo, je v terminologiji funkcijskega jezikoslovja poimenovan prozodija odsevanja (angl. Radiation Prosody).¹⁸ Gre za semantični pojav, ki ga bomo ponazorili s fragmentarno svetopi-semsko zgodbo (primer 31).

(31) P8: 16–33

(1) Splošno

Kamorkoli Gospod Jezus Kristus prihaja, hoče spregovoriti človeku v srce in na srce. [pozitivno čustvo/presoja]

(2) Posamezno

*To je delal, ko je živel na zemlji pred dva tisoč leti, ko je obiskoval ljudi in jih ozdravljaval in se družil tudi s tistimi, ki so bili odrinjeni od drugih ljudi, ki so bili odrinjeni na rob družbe, pa naj bodo to veliki **grešniki** ali **grešnice**, naj bodo to mali otroci, naj bodo to bolniki in invalidi, naj bodo to **obsedenci**. Ravno k njim je Kristus najraje prihajal, nanje polagal roke in jih ozdravljaval.* [pozitivno odsevanje]

¹⁷ Za obravnavo vrednotenja na nadpovedni ravni je pomemben predvsem nadaljnji razvoj teorije vrednotenja (glej npr. Martin 2000; Macken-Horarik 2003; Martin, Rose 2003; Martin, White 2005).

¹⁸ Prozodija odsevanja je ena vrsta semantične prozodije. O semantični prozodiji kot terminu, ki se uporablja v sistemsko-funkcijskem jezikoslovju za opis delovanja vrednotenja na besedilni ravni, glej npr. Martin (2008). O razumevanju semantične prozodije v povezavi z leksiko, kot se je uveljavilo v pragmatičnem in korpusnem jezikoslovju, glej npr. Šorli (2020).

(3) Sklep

Ozdravljaj pa jih je z besedo, tako da jim je spregovoril na srce. [pozitivno čustvo/presoja]

Besedilni odlomek v primeru 31 je sestavljen iz treh delov. Najprej je podana posplošitev (enota 1), v kateri se v kombinaciji s čustveno obarvanim vrednotenjskim leksemom *srce* priključuje pozitivna presoja Jezusovega delovanja. Učinek pozitivne posplošitve v enoti 1 deluje kot kažipot (Martin, White 2005: 63), ki usmerja vrednotenje v enoti 2 in zagotavlja pozitivno presojo Jezusovih dejanj pred dva tisoč leti, ko *je obiskoval ljudi in jih ozdravljaj in se družil*. Še več, z uporabo kontrasta, to je izrazito negativno zaznamovanih leksemov v odvisnih stavkih, kot so *grešniki, grešnice, obsedenci*, in paralelizmom členov (*naj bodo*) se predstava o Jezusovem usmiljenju do ubogih še stopnjuje. Pozitivno vrednotenje Jezusovega ravnanja se ponovi in posploši s pozitivno presojo v sklepni enoti (enota 3).

S primerom 31 smo skušali osvetliti, kako se stavčno in nadstavčno vrednotenje v besedilu povezuje, se širi in tako krepi učinek pozitivnega vrednotenja Jezusove osebe. Vrednotenja v besedilu je tako eno samo dejanje razširjanja, ki pa v pridržnih besedilih ni več samo postopek, temveč sestavni del sklepanja, ki ga je že Aristotel v drugi knjigi *Retorike* označil kot induktivno argumentacijo (Kennedy 2001: 100). Značilnost induktivne argumentacije je, da je osnovana na rabi paradigmat ali z drugimi besedami, rabi zgledov ali eksempljev (Kennedy 2001: 100). Govornik predstavi konkreten primer in poslušalec iz posameznega primera izlušči, kako pravilno ravnati v konkretni situaciji. Za prepričevalno moč induktivnega dokazovanja je seveda pomembno, da izbranemu primeru ni mogoče oporekati. V religiozno-etični perspektivi je edini posameznik, ki je dosegel duhovno in moralno popolnost Jezus Kristus, saj je v njem združena božja in človeška narava. Tako Jezus kot vzor krščanskih kreposti predstavlja vedno pozitivni pol, medtem ko je ravnanje drugih svetopisemskih oseb ali sodobnih posameznikov lahko pozitivno ali negativno.

Še bi lahko opisovali postopke vrednotenja, ki delujejo na besedilnosemantični ravni in podpirajo v tem razdelku prikazano etično argumentacijo z uporabo eksempla, kot tudi ugotavljali povezavo vrednotenja z drugimi značilnimi oblikami argumentacije v pridigi (npr. glas avtoritete). A bomo obravnavo jezikovnega vrednotenja v pridigi zaradi prostorske omejenosti prispevka na tem mestu sklenili z mislijo, da semantična prozodija pomembno prispeva k argumentativni shemi pridržnega žanra, ki temelji na uporabi negativnih in pozitivnih eksempljev. Ker je besedilo v svojem bistvu koherentna semantična enota, ima pri vrednotenju pomembno vlogo prav besedilna koherenca. Ta določa, da vrednotenjski pomeni enega stavka obarvajo povedi v neposredni bližini in tako ustvarijo semantično prozodijo, ki doseže izrazitost vrednotenja v daljših besedilnih enotah in pridigi kot žanru s poudarjeno moralno-etično komponento.

7 Sklep

Da bi pojasnili, kateri so značilni in širše prepoznavni vrednotenjski vzorci, povezani z vprašanjem argumentacije v pridigi, smo se oprli na zapleteno, a do potankosti razvito sistemsko-funkcijsko metodo vrednotenjske analize. Čeprav je jezikovna sredstva vrednotenja mogoče razporediti z abstrakcijo in kategorizacijo v troje temeljnih skupin, se ta sredstva v besedilu ne pojavljajo samostojno, ampak so na poseben način razporejena, povezana in oblikovana. Na izbranih primerih iz pridižnega korpusa smo ponazorili uporabo različnih jezikovnih sredstev eksplicitnega in implicitnega vrednotenja ter delovanje prozodije odsevanja na besedilnosemantični ravni. Vsa ta sredstva medsebojno učinkujejo in vplivajo na bralca, na njegova čustva, odnose, vrednote in vero. Še več, vrednotenje človeških entitet vpelje v pridižno besedilo argumentacijo. Jezusovo življenje je eksemplarično in uči poslušalca, kako je treba ravnati, prepričuje ga, da se oddalji od negativnih dejanj in posnema osebo z vrlinami, ki živi v skladu z božjim naukom. Jezusova zgodba je torej ključna za predstavitev primerov, ki omogočajo sklepanje na podlagi primera. S tem postane razvidno, da vrednotenjski vzorci v besedilu podpirajo etično argumentacijo in so značilni in širše prepoznavni v pridižnih besedilih.

Pričujoči prispevek je skušal pokazati, da argumentativno oz. prepričevalno besedilo ni v neposredni zvezi s sporočilno vsebino samo, to je, z izbranimi besedami ali slovničnimi zgradbami spoznavnega pomena. Besedilna argumentacija je zapleteno nizanje medsebojno povezanih jezikovnih sredstev vrednotenja, na katere vpliva širši družbeno-kulturni kontekst. Zato je konstrukt pozitivnega vrednotenja transcendentnih entitet in negativnega vrednotenja sodobne družbe v tesni povezavi s pridigarjevim krščanskim nazorom oz. ideološko matrico, znotraj katere se umeščajo pridige.

LITERATURA

- Monika BEDNAREK, 2006: *Evaluation in media discourse*. London: Continuum.
- Monika BEDNAREK, 2008: *Emotion talk across corpora*. London: Palgrave Macmillan.
- Monika BEDNAREK, 2009: Language patterns and attitude. *Functions of Language* 16/2. 165–92. [Tudi na spletu](#).
- Aleksandra BIZJAK, 2005a: *Pridiga kot žanr*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Aleksandra BIZJAK, 2005b: Strukturalno-pomenska analiza pridige kot žanra. *Slavistična revija* 53/2. 153–70. [Tudi na spletu](#).
- Aleksandra BIZJAK KONČAR, 2008: Contemporary sermons. From grammatical annotation to rhetorical design. *Odense Working Papers in Linguistics* 29. 1–19. [Tudi na spletu](#).
- Aleksandra BIZJAK KONČAR, 2017: Dialoške značilnosti pridižnega žanra – jezikoslovni vidik. *Slavistična revija* 65/3. 517–36. [Tudi na spletu](#).
- Aleksandra BIZJAK KONČAR, 2023: Retorični potencial hagiografskega diskurza: avtorjev glas v Slomškovi izdaji svetniških življenjepisov Djanje Svetnikov Božjih. *Hagiografija v luči sodobnih raziskav*. Ur. Blanka Bošnjak. Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. [Na spletu](#).

- Fran CHRISTIE, James R. MARTIN, 1997: *Genre and institutions: social processes in the workplace and school*. London, Washington: Cassell.
- Caroline COFFIN, Kieran O'HALLORAN, 2006: The role of appraisal and corpora in detecting covert evaluation A holistic study on attitude prosody. *Functions of Language* 13/1. 77–110. [Tudi na spletu.](#)
- Susan CONRAD, Douglas BIBER, 2000: Adverbial marking of stance in speech and writing. *Evaluation in Text. Authorial Stance and the construction of Discourse*. Ur. Susan Hunston, Geoff Thompson. Oxford: Oxford University Press. 57–74.
- Graham ETHELSTON, 2009: Appraisal in evangelical sermons. The projection and functions of misguided voices. *Text & Talk* 29/6. 683–704. [Na spletu.](#)
- Gill FRANCIS, Elizabeth MANNING, 1997: *Collins COBUILD grammar patterns 2: nouns and adjectives*. London: Harper Collins.
- Michael A. K. HALLIDAY, ³1989: Context of situation. *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*. Ur. Michael A. K. Halliday, Ruqaiya Hasan. Oxford: Oxford University Press. 3–12.
- Michael A. K. HALLIDAY, 1994: *An Introduction to Functional Grammar*. London, Baltimore: Edward Arnold.
- Michael A. K. HALLIDAY, Christian M. I. M. MATTHIESSEN, ³2004: *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Christian Rainer HOFFMANN, 2018: Crooked Hillary and dumb trump: The strategic use and effect of negative evaluations in US election campaign tweets. *Internet Pragmatics* 1/1. 55–87. [Na spletu.](#)
- Charlotte HOMMERBERG, Alexanne DON, 2015: Appraisal and the language of wine appreciation: A critical discussion of the potential of the Appraisal framework as a tool to analyse specialised genres. *Functions of Language* 22/2. 161–91. [Na spletu.](#)
- Susan HUNSTON, 1993: Evaluation and ideology in scientific discourse. *Register analysis: theory and practice*. Ur. Mohsen Ghadessy. London: Pinter. 57–73.
- Susan HUNSTON, Gill FRANCIS, 2000: *Pattern Grammar: a corpus-driven approach to the lexical grammar of English*. Amsterdam: John Benjamins.
- Susan HUNSTON, John SINCLAIR, 2000: A local grammar of evaluation. *Evaluation in text: authorial stance and the construction of discourse*. Ur. Susan Hunston, Geoff Thompson. Oxford: Oxford University Press. 74–101.
- Primož JAKOPIN, Aleksandra BIZJAK, 1997: O strojno podprtem oblikoslovnem označevanju slovenskega besedila. *Slavistična revija* 45/3–4. 513–32. [Tudi na spletu.](#)
- Monika KALIN GOLOB, Karmen ERJAVEC, 2014: Vrednotenje in pripadnost virtualni skupnosti slovenskega twitterja. *Slavistična revija* 62/2. 217–33. [Tudi na spletu.](#)
- George A. KENNEDY, 2001: *Klasična retorika ter njena krščanska in posvetna tradicija od antike do sodobnosti*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Janko KOS, 1983: *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- William LABOV, 1972: *Language in the Inner City: Studies in Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Feifei LIU, Susan HOOD, 2019: Rhetorical strategies of political persuasion: The play of irrealis and realis meaning in re/aligning readers in newspaper editorials. *Text & Talk* 39/5. 589–611. [Tudi na spletu.](#)
- John LYONS, 1977: *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Mary MACKEN-HORARIK, 2003: APPRAISAL and the special instructiveness of narrative. *Text & Talk* 23/2. 285–312. [Tudi na spletu.](#)
- Axel MAIREDER, Julian AUSSERHOFER, 2012: Political discourse on Twitter: networking topics, objects and people. *Twitter and society*. Ur. Katrin Weller, Axel Bruns, Jean Burgess, Merja Mahrt, Cornelius Puschmann. New York: Peter Lang.
- James R. MARTIN, 1992: *English Text: System and Structure*. Amsterdam: John Benjamin B.V.
- James R. MARTIN, 2000: Beyond exchange: APPRAISAL systems in English. *Evaluation in text: authorial stance and the construction of discourse*. Ur. Susan Hunston, Geoff Thompson. Oxford: Oxford University Press. 142–75.
- James R. MARTIN, 2008: What kind of structure?—interpersonal meaning and prosodic realization across strata. *Word* 59/1–2. 111–41. [Na spletu.](#)
- James R. MARTIN, David ROSE, 2003: *Working with discourse: Meaning beyond the Clause*. London, New York: Continuum.
- James R. MARTIN, Peter R. R. WHITE, 2005: *The language of evaluation: Appraisal in English*. London: Continuum.
- Thu NGO, Len UNSWORTH, 2015: Reworking the appraisal framework in ESL research: refining attitude resources. *Functional Linguistics* 2/1. 1–24. [Na spletu.](#)
- Andrew S. ROSS, David CALDWELL, 2020: Going negative: An APPRAISAL analysis of the rhetoric of Donald Trump on twitter. *Language and Communication* 70. 13–27. [Na spletu.](#)
- John ROGERS SEARLE, 1969: *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sonja STARC, 2020: Vrednotenje v reklami in antireklami: primer alkoholnih in tobak-nih izdelkov. *Slovenščina – diskurzi, zvrsti in jeziki med identiteto in funkcijo*. Ur. Jerca Vogel. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Obdobja, 39). 67–78. [Tudi na spletu.](#)
- Hang SU, Monika BEDNAREK, 2018: *Bibliography of Appraisal, Stance and Evaluation*. [Na spletu.](#)
- Jing SUN, Zhenqian LIU, 2023: Evaluation Mechanism of Political Discourse: A Holistic Approach. *Journal of Psycholinguistic Research* 52/6. 2143–79. [Na spletu.](#)
- Mojca ŠORLI, 2020: *Semantična proizvodnja. Leksikalni in besedilno-diskurzivni vidiki*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Miran ŠTUHEC, 2005: Pripovedovalec, fokalizacija in avtorjev glas v krajših pripovedih Draga Jančarja. *Slavistična revija* 53/2. 119–34. [Tudi na spletu.](#)
- Maite TABOADA, Marta CARRETERO, Jennifer HINNELL, 2014: Loving and hating the movies in English, German and Spanish. *Languages in Contrast* 14/1. 127–61. [Na spletu.](#)
- Geoff THOMPSON, 2014: Affect and emotion, target-value mismatches, and Russian dolls: Refining the APPRAISAL model. *Evaluation in context*. Ur. Geoff Thompson in Laura Alba-Juez. Amsterdam: John Benjamins. 47–66.
- Geoff THOMPSON, Susan HUNSTON, 2000: Evaluation: An introduction. *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Ur. Susan Hunston, Geoff Thompson. Oxford: Oxford University Press. 1–27.
- Peter R. R. WHITE, 2001: Stage 2-Attitude-Judgment.doc. [Na spletu.](#)

- Peter R. R. WHITE, 2003: Beyond modality and hedging: a dialogic view of the language of intersubjective stance. *Text Special Edition on Appraisal* 23/2. 259–84. [Na spletu](#).
- Peter R. R. WHITE, 2006: Evaluative Semantics and Ideological Positioning in Journalistic Discourse. *Image and Ideology in the Mass Media*. Ur. I. Lassen. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 45–73. [Na spletu](#).
- Peter WHITE, 2012: Attitudinal meanings, translation commensurability and linguistic relativity. *Revista Canaria de Estudios Ingleses*. Canary Islands: University La Laguna. 147–62. [Na spletu](#).
- Michele ZAPPAVIGNA, 2011: Ambient affiliation: A linguistic perspective on twitter. *New Media & Society* 13/5. 788–806. [Na spletu](#).

SUMMARY

Sermons play a central role in all world religions and, consequently, in human life, shaping the behavior and values of many people. To demonstrate their persuasive power, this paper applies Appraisal Theory from Systemic Functional Linguistics to a corpus of 50 contemporary Slovenian sermons. We first examined various types of evaluative categories, both explicit and implicit, as well as the coupling of meaning and radiation prosody directed at dominant human entities. More specifically, our analysis focused on identifying recurring evaluative patterns that work together to portray Jesus Christ as a virtuous figure representing the positive pole. In contrast, the feelings and/or character traits of other Biblical figures and contemporary participants are evaluated as either positive or negative, depending on their alignment with the ideals of obedience, righteousness, love, and faith required by God. We then explored the organization of sermons into a system of positive and negative frames in light of inductive reasoning, as defined by Aristotle in his second book of *Rhetoric*. Finally, we discussed the construct of the positive evaluation of transcendent entities and the negative evaluation of contemporary society in relation to the preacher's Christian worldview or the ideological framework within which the sermons are situated.

